

Jan Švejnar aneb Vízitka akademického ekonoma

Štěpán Jurajda

Prezidentská debata už prosákla i do vědeckých vod. Konkrétně do hodnocení kvality ekonomů.

Zasloužil se o to Miroslav Zajíček z Liberálního institutu, když ve včerejších HN napadl práce Jana Švejnara. Jelikož je to útok nejen osobní, ale i obecný, vedený směrem na moderní výzkum v ekonomii, zasluží si reakci.

Pro úplnost se na začátek sluší připomenout, že pracuji na CERGE-EI. Tedy v ústavu, který Jan Švejnar založil.

Testování dělá vědu

Co Miroslavu Zajíčkovi na pracích Jana Švejnara vadí? Vyčítá mu, že jeho vědecké závěry byly banální nebo ve shodě s převažujícími názory. Činí závěr, že Jan Švejnar jako vědec dochází uznání díky své konformitě k převažujícímu mínění. Pro pochopení nesmyslnosti takového útoku je důležité si vysvětlit, jak ekonomická věda vlastně funguje.

Nejprve obecně. Vědecká práce přece nezačíná nějakým nekonformním postojem, který se pak snaží potvrdit. Skutečná věda, včetně ekonomie, je neideologická. Člověk předem neví jak jeho výzkum dopadne. Stejně tak v každém oboru vědci používají nejspolehlivější modely či techniky své doby. To není konformismus.

Kromě toho články publikované v prestižních časopisech musejí vždy úspěšně projít až neuvěřitelně pečlivým a dlouhodobým procesem hodnocení anonymními odbornými oponenty. V každém vědeckém oboru na světě je nesmírně těžké přesvědčit editory prestižních časopisů o kvalitě, nestrannosti a důležitosti práce. A originální práce mají přednost i v ekonomii.

Ted' na konkrétních příkladech. V 80. letech studoval Jan Švejnar s pomocí teorie her vliv zaměstnanců a odborů na fungování firem a výši mezd nebo fungování společných podniků založených nadnárodními firmami v méně rozvinutých zemích. Tyto své práce pak publikoval v nejprestižnějších časopisech, které naše profese má, včetně časopisů *Econometrica* a *Quarterly Journal of Economics*. Byl jedním z prvních vědců, kteří se snažili ověřit možnosti testovat modely teorie her s pomocí dat o chování firem.

V těchto letech ostatně došlo v celé ekonomické vědě k obrovskému posunu a větší důraz se začal klást na empirické testy. Zatímco v 70. letech obsahovalo téměř 80 procent nejcitovanějších vědeckých článků v ekonomii pouze (formalizované) teoretické úvahy, o dvě dekády později už bylo 60 procent nejcitovanějších prací založených na práci s daty.

Právě empirické testování hypotéz dělá z ekonomie vědu. Ekonomové se pomocí dat ptají na vliv různých hospodářských opatření, ověřují si platnost teorií, které jim pak dovolují navrhnout reformy. Podobně jako lékaři pomocí klinických studií zjišťují, jestli léky pomáhají, ptají se ekonomové pomocí dat,

jak fungují třeba rekvalifikační programy pro nezaměstnané nebo jaký vliv mají odbory na výkonnost firem.

Miroslavu Zajíčkovi ale absurdně vadí, že empirické testy v jednom z článků vedly k závěrům, které byly v souladu s tehdy převažujícími názory. Nenapadá tedy metodu odhadu, použité předpoklady, sběr dat - nevěnuje se odborné debatě. Napadá závěry, protože se mu zdají konformní. Zahodíme tedy fakta (data) a budme více osobití. Osobitost, ne vědecké důkazy nechť rozhodují?

Hodnoťte podle ovoce

Pracím, které Švejnar věnoval ekonomické transformaci - a tedy především České republice - Zajíček vyčítá banální závěry. Konkrétně jde třeba o studii z American Economic Review, která skutečně v jedné části pouze zmiňuje obecné důvody, jež mohly vést k rozdílné nezaměstnanosti v ČR a SR.

Tyto důvody se ale z velké části empiricky přesvědčivě otestovat nedají a článek se tomu ani nevěnuje. Zajíček opomíjí poznamenat, že jádrem této studie jsou ve skutečnosti odhady vlivu podpor v nezaměstnanosti na obvyklou délku jejího trvání. A studie jako první ukazuje, že na začátku transformace nebyly demotivační efekty podpor v nezaměstnanosti důležité. To je její přínos, podle kterého by měla být hodnocena.

Základní kámen ekonomik

Naprostá většina Švejnarových vědeckých prací je empirická. Jde o testy a měření, které vycházejí z ekonomických teorií, ale pracují především s daty o chování skutečných lidí a firem. Zajíček se ošklíbá nad Švejnarovým přínosem k rozvoji >ekonomického myšlení< - zřejmě sám žije v minulém století ekonomických ideologických úvah. Evidence-based policy (hospodářská politika založená na důkazních materiálech) se ale v posledních desetiletích stala základním kamenem fungování anglosaských ekonomik.

Švejnarovy vědecké práce do této praxe zapadají. Na vědeckém poli nejde o konformitu nebo odvahu zastávat neobvyklý názor, jde především o odbornou mravenčí činnost. Tohle někdo bez zkušeností s akademickou vědeckou praxí na mezinárodní úrovni těžko může plně pochopit.

Česká jednička

A který z kandidátů je tedy lepší ekonom? To nelze s pomocí mezinárodně uznávaných měřítek akademické produktivity férově zodpovědět, protože zatímco Klaus působil v posledních skoro dvaceti letech především ve vysoké politice a vědecké práci se nevěnoval, byl Švejnar po tuto dobu především akademickým ekonomem. A celkového hodnocení vědce Jana Švejnara? Jak ukazují mezinárodní publikační a citační žebříčky, je to uznávaný ekonom, který patří do čela oboru ekonomie transformace. Je také zdaleka nejlépe publikujícím akademickým ekonomem, který u nás delší dobou působil.

Autor přednáší na CERGE-EI, společném pracovišti Akademie věd a UK